

prosecution as a way of implementing the principle of procedural economy. – Article.

The article examines the implementation of the principle of procedural economy in criminal proceedings undertaken in the form of private prosecution. Some aspects of regulation of criminal proceedings in the form of private prosecution criminal procedural law are explored. Proposals for improvement of the existing legislation are made.

Keywords: principle of procedural economy, criminal proceedings, a private prosecution.

УДК 343.14

С.О. Ковальчук

кандидат юридичних наук, доцент,
заступник декана Прикарпатського
юридичного інституту
Національного університету
«Одеська юридична академія»

**ФАКТИЧНІ ДАНІ, ЩО МІСТЯТЬСЯ У ДОКУМЕНТАХ, ЯК
ПОХІДНИЙ ДОКАЗ ТА МЕЖІ ЇХ ВИКОРИСТАННЯ У
КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Норми КПК України закріплюють в якості однієї із загальних засад кримінального провадження безпосередність дослідження показань, речей і документів (п. 16 ст. 7 і ст. 23), на нормативному змісті якої ґрунтується необхідність дослідження першоджерела фактичних даних, що підлягає використанню у кримінальному провадженні. Так, ч. 2 ст. 23 КПК України закріплює, що не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, крім випадків, передбачених цим КПК України. Одночасно кримінальний процесуальний закон передбачає можливість використання в окремих випадках похідних доказів, які містяться у відповідних їх процесуальних джерелах, визначених ч. 2 ст.

84 КПК України. Зокрема, норми кримінального процесуального закону прямо передбачають використання похідних доказів, які містяться у показаннях (показаннях з чужих слів – ст. 97 КПК України, показаннях свідка, потерпілого, наданих під час його допиту у судовому засіданні під час досудового розслідування – ч. 5 ст. 225 КПК України), речах (спеціально виготовлених копіях, зразках об'єктів і речей, зліпках та інших матеріальних моделях предметів – ч. 2 ст. 105 КПК України) і документах (протоколах слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, спрямованих на збирання та перевірку доказів – ст. 104 КПК України, спеціально виготовлених копіях документів – ч. 2 ст. 105 КПК України).

Дослідженню правової природи похідних доказів і меж їх використання у кримінальному провадженні присвячена значна кількість праць вчених-процесуалістів. Зокрема, вказані питання розглядаються Р.А. Бостановим, Ю.М. Грошевим, З.Т. Гулкевичем, А.П. Запотоцьким, О.В. Капліною, Ф.М. Кудіним, В.К. Лисиченком, М.М. Лисовим, Б.Є. Лук'янчиковим, Є.Д. Лук'янчиковим, П.А. Лупінською, С.М. Стахівським, Ю.І. Стецовським та іншими науковцями. Проте, з огляду на існування різноманітних концепцій щодо визначення поняття «докази», останнє нерідко розглядається як тотожне поняттю «процесуальні джерела доказів». Наприклад, поширеною у теорії кримінального процесу є позиція про те, що похідним доказом виступає сам документ [1, с.135], а не фактичні дані, які містяться у ньому. Крім того, у новому КПК України законодавцем була переглянута система процесуальних джерел доказів, зокрема поняттям «документ» були охоплені протоколи слідчих (розшукових) дій, які за КПК України 1960 року виділялися в якості самостійного процесуального джерела доказів.

Викладене зумовлює необхідність постановки в якості мети цієї статті дослідження фактичних даних, що містяться в окремих видах документів, як похідного доказу та меж їх використання у кримінальному провадженні.

Залежно від відношення до першоджерела інформації фактичні дані, що містяться у документах, можуть виступати в якості як первинного, так і похідного доказу. Зокрема, Ф.М. Кудін, поділяючи концепцію тотожності доказів та їх процесуальних джерел, виділяє чотири групи

похідних документів: 1) копії документів; 2) документи, які, на відміну від копій, відтворюють зміст документа-першоджерела не повністю, а лише деякі його частини, фрагменти; 3) документи-свідчення, тобто документи, джерелом відомостей у яких виступають повідомлення певних осіб; 4) протоколи слідчих і судових дій, направлених на збирання та дослідження доказів [1, с.135-137]. Оскільки різна правова природа документів як процесуального джерела доказів залежить від їх відношення до першоджерела інформації та умов їх формування, наведена класифікація є доволі обґрунтованою. Водночас, виходячи зі змісту ч. 1 ст. 84 КПК України, наведені види документів виступають не похідними доказами, а їх процесуальними джерелами, в яких містяться фактичні дані похідного характеру. Поділяючи у цілому пропоновану Ф.М. Кудіним класифікацію документів, які містять у собі похідні докази, потрібно звернути увагу на необхідність її уточнення та конкретизації.

По-перше, закріплюючи можливість використання дублікату документа (ч. 4 ст. 99 КПК України), норми кримінального процесуального закону не передбачають можливості заміни документа його копією. У зв'язку з цим, копії документів можуть бути використані під час судового розгляду виключно у випадках, передбачених КПК України. Системний аналіз норм кримінального процесуального закону дозволяє стверджувати, що у ході судового розгляду можуть використовуватися: 1) копії документів, витребуваних стороною захисту, потерпілим від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, службових та фізичних осіб (ч. 3 ст. 93 КПК України); 2) завірені копії документів, оригінали яких видані слідчим, прокурором, судом володільцю цих документів (ч. 3 ст. 100 КПК України); 3) спеціально виготовлені копії документів як додатки до протоколів (п. 1 ч. 2 ст. 105 КПК України); 4) резервні копії технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії (ч. 3 ст. 107 КПК України); 5) копії документів, виготовлені під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій, зокрема при огляді кореспонденції та обстеженні публічно недоступних місць, житла чи

іншого володіння особи (ч. 1 ст. 256, ч. 2 ст. 262 і п. 2 ч. 1 ст. 267 КПК України).

По-друге, до числа документів, які частково відтворюють зміст документа-першоджерела, у зв'язку з чим містять фактичні дані, які є похідним доказом, доцільно віднести різноманітні виписки і витяги з них, реєстри документів тощо. При цьому такі документи можуть формуватися органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями, службовими та фізичними особами, так і сторонами кримінального провадження та потерпілим. У першому випадку вони можуть бути надані у зв'язку з витребуванням сторонами кримінального провадження, потерпілим (ч. ч. 2 і 3 ст. 93 КПК України), а у другому – складені для зручності використання документів у ході судового розгляду. Так, ч. 6 ст. 99 КПК України передбачає, що сторона кримінального провадження, потерпілий мають право надати витяги, копії, узагальнення документів, які незручно повністю досліджувати в суді, а на вимогу суду – зобов'язані надати документи у повному обсязі.

По-третє, підлягає уточненню характеристика документів посвідчувального характеру як таких, що відображають повідомлення певних осіб. Виділяючи посвідчувальні документи в якості окремої групи офіційних документів, Ю.М. Грошевий і С.М. Стахівський відносять до їх числа документи, що офіційно підтверджують чи спростовують обставини, які мають значення для справи – посвідчення особи, документи, що засвідчують певні права тощо [2, с.238]. Крім того, до їх числа належать різноманітні довідки, характеристики та інші документи, які засвідчують наявність або відсутність тих чи інших фактів і видаються органами державної влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями і службовими особами. У зв'язку з офіційним характером таких документів їх дослідженню та перевірці під час судового розгляду притаманна певна специфіка. Так, А.П. Запотоцький вказує, що «при дослідженні та оцінці посвідчувальних документів слід звернути особливу увагу на їх походження, наявність у посадових осіб чи відповідних органів права на видачу відповідних документів, відповідність форми і змісту документа встановленим

правилам» [3, с.46]. Водночас, документи посвідчувального характеру можуть бути створені й фізичними особами (наприклад, розписка).

По-четверте, до числа протоколів, які підлягають використанню під час судового розгляду, належать не лише протоколи слідчих (розшукових) і судових дій, направлених на збирання та дослідження доказів, але й протоколи: 1) негласних слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій (наприклад, протокол затримання), складені у ході досудового розслідування; 2) слідчих (розшукових) дій, проведених під час судового розгляду у порядку ст. 333 КПК України. З огляду на норми ч. 1 ст. 256 і ст. 358 КПК України, дослідження судом таких протоколів здійснюється за загальними правилами. Проте, визначаючи межі їх використання під час судового розгляду, потрібно враховувати вид процесуальної дії, результати якої зафіксовані у протоколі.

Аналізуючи протоколи слідчих (розшукових) дій, які фіксують доказову інформацію, С.М. Стахівський вказує, що вони не є однорідними, оскільки в одних випадках їх хід і результати можуть безпосередньо сприйматися та фіксуватися у відповідному протоколі, а в інших випадках доказова інформація може бути одержана від потерпілого, свідка, підозрюваного чи обвинуваченого [4, с.274]. Поділяючи таку позицію, потрібно відзначити, що протоколи допиту свідка, потерпілого, проведеного під час досудового розслідування, не підлягають дослідженню судом (за винятком випадків, передбачених ч. 5 ст. 225 КПК України). Протоколи інших слідчих (розшукових) і процесуальних дій, складені у ході досудового розслідування, досліджуються судом у порядку, передбаченому ст. 358 КПК України. При їх оголошенні під час судового розгляду повинні чітко дотримуватися умови, які б забезпечували належне сприйняття змісту цих протоколів судом та учасниками кримінального провадження. Досліджуючи умови оголошення протоколів слідчих (розшукових) дій під час судового розгляду, О.М. Ларін та Ю.І. Стецовський виділяють в їх числі такі: 1) будь-який виняток із засади безпосередності, пов'язаний з оголошенням протоколів або інших документів, передбачає їх всебічне дослідження, співставлення з іншими доказами; 2) оголошення протоколу

передбачає суворе дотримання об'єктивності [5, с.157-158]. За цими правилами підлягають дослідженню й протоколи слідчих (розшукових) дій, проведених під час судового розгляду у порядку ст. 333 КПК України.

Крім протоколів слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, дослідженню під час судового розгляду підлягають додатки до них. Коло додатків до протоколу визначається ч. 2 ст. 105 КПК України, яка відносить до їх числа: 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів; 2) письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Вказані додатки до протоколу процесуальної дії вченими розглядаються, як правило, в якості його складової частини. Так, З.Т. Гулкевич і В.К. Лисиченко вказують, що фонограми, фотознімки, кінофільми, плани, схеми, виготовлені під час провадження окремих слідчих дій, є складовими частинами відповідних протоколів, які пояснюють їх зміст [6, с.6-7]. Аналогічну за змістом позицію висловлюють й Ю.М. Грошевий та О.В. Капліна, на думку яких джерела доказової інформації, одержані при застосуванні у ході провадження слідчих дій різноманітних науково-технічних засобів, «є додатками до протоколу та співвідносяться з ним як частка та ціле» [7, с.164]. У цьому розумінні визначені ч. 2 ст. 105 КПК України додатки до протоколів процесуальних дій можуть використовуватися під час судового розгляду лише за наявності протоколу, додатками до якого вони виступають.

Водночас, у юридичній літературі звертається увага на більш повне та об'єктивне відображення у додатках до протоколу процесуальної дії ходу та результатів її проведення, порівняно із самим протоколом. Так, П.А. Лупінська відзначає, що додатки до протоколу не тільки підтверджують та ілюструють його зміст, але можуть містити й додаткову доказову інформацію (наприклад, на фотознімках можуть бути зафіксовані такі деталі місця події, які не відображені у протоколі огляду, на кінострічці відображені поза та жести підозрюваного, який вказує

місце та обставини вбивства, що неможливо описати у протоколі, звукозапис передає інтонацію мови тощо) [8, с.333-334]. Підтверджуючи таку позицію результатами проведеного дослідження матеріалів кримінальних справ, М.М. Лисов вказує, що зміст протоколу допиту і фонограми співпадали лише у 32 % випадків, у 47 % зміст фонограми був ширшим, а в 21 % випадків протокол містив більший обсяг інформації, ніж фонограма [9, с.35].

Зважаючи на повноту та об'єктивність відображення у додатках до протоколу процесуальної дії доказової інформації, вченими висловлювалися різні позиції щодо їх використання під час судового розгляду. Так, на думку Б.Є. Лук'янчикова та Є.Д. Лук'янчикова, доцільно змінити ставлення до оцінки інформації, яка міститься в протоколі і додатках до нього, оскільки перевага має надаватися інформації, що міститься в джерелах, які забезпечують об'єктивність відображення процесів, явищ, об'єктів, слідів (фотозйомка, відео- та звукозапис тощо) [10]. Водночас, така позиція є неприйнятною, оскільки стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії, фототаблиці, схеми, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, з огляду на норму ч. 2 ст. 105 КПК України, виступають в якості додатків до протоколів процесуальних дій, які пояснюють зміст останніх, а тому підлягають дослідженню разом із протоколами і не можуть мати переваги над ними.

Дещо іншу позицію відстоює Р.А. Бостанов, який відзначає, що у низці випадків додатки до протоколу слідчої дії виступають похідними речовими доказами і відносять до їх числа випадки, коли відомості у протоколі виявляються неповними або недостовірними, а самі об'єкти, їх розташування, властивості чи процеси, які спостерігав слідчий, можуть бути відтворені шляхом використання додатку, в якому відобразилася доказова інформація [11]. Частково погоджуючись із такою позицією, потрібно відзначити, що аналіз норми ч. 2 ст. 105 КПК України дозволяє стверджувати, що окремі додатки до протоколів процесуальних дій дійсно можуть визнаватися речовими доказами. Зокрема, до їх числа можна віднести спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів, зліпки та інші матеріали (п. п. 1 і 4 ч. 2 ст. 105 КПК України),

які за своїми ознаками відповідають вимогам, які ставляться нормами кримінального процесуального закону до цього процесуального джерела доказів. Водночас, їх віднесення до речових доказів зумовлюється не неповнотою або недостовірністю протоколу процесуальної дії, а правовою природою самих речових доказів.

Підсумовуючи викладене, потрібно відзначити, що використання фактичних даних, які виступають похідним доказом і містяться у документах як їх процесуальному джерелі, допускається лише в окремих випадках, зумовлених потребами кримінального процесуального доказування та специфікою кримінальної процесуальної діяльності. Зокрема, фактичні дані, які виступають похідним доказом, можуть міститися у таких видах документів: 1) документах, які повністю відтворюють зміст документа-першоджерела фактичних даних (дублікатах документів, копіях документів); 2) документах, які частково відтворюють зміст документа-першоджерела фактичних даних (виписки, витяги з документів, реєстри, компіляції, узагальнення документів); 3) документи посвідчувального характеру, які відображають повідомлення певних осіб (довідки, характеристики, інші документи, які засвідчують наявність або відсутність тих чи інших фактів); 4) протоколи слідчих (розшукових) дій, складені у ході досудового розслідування, протоколи слідчих (розшукових) дій, проведених під час судового провадження у порядку ст. 333 КПК України, а також додатки до таких протоколів (за умови, що останні виступають документом, а не речовим доказом). При цьому межі використання фактичних даних, які містяться у документах і виступають похідним доказом, чітко визначені нормами кримінального процесуального закону.

Література

1. Кудин Ф.М. Производные доказательства и их источники в советском уголовном процессе: Дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Федор Милентьевич Кудин. – Свердловск, 1967. – 295 с.

2. Грошевий Ю.М. Докази і доказування у кримінальному процесі. Науково-практичний посібник / Ю.М. Грошевий, С.М. Стахівський. – К.: КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2006. – 272 с.

3. Запотоцький А.П. Документи як процесуальні джерела доказів у кримінальному судочинстві: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Андрій Петрович Запотоцький. – К., 2009. – 228 с.
4. Стахівський С.М. Кримінально-процесуальні засоби доказування: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.09 / Сергій Миколайович Стахівський. – К., 2005. – 395 с.
5. Стецовский Ю.И. Конституционный принцип обеспечения обвиняемому права на защиту / Ю.И. Стецовский, А.М. Ларин; [Отв. ред.: В.П. Кашепов]. – М.: Наука, 1988. – 320 с.
6. Лисиченко В.К. Об условиях формирования и правовой природе приложений к протоколам следственных действий / В.К. Лисиченко, З.Т. Гулкевич // Криминалистика и судебная экспертиза. – К., 1986. – Вып. 32. – С. 3-7.
7. Кримінальний процес: підручник / [за ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної]. – Х.: Право, 2010. – 608 с.
8. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации: Учебник / [Отв. ред. П.А. Лупинская]. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2009. – 1072 с.
9. Лысов Н.Н. Фиксация доказательств в уголовном процессе: Учебное пособие. – В 2-х ч. – Ч. 2: Фиксация информации, возникающей в материальных следах преступления / Н.Н. Лысов. – Нижний Новгород: Нижегородский юридический институт МВД РФ, 1998. – 131 с.
10. Лук'янчиков Є.Д. Засоби документування процесуальних дій та доказове значення результатів їх застосування / Є.Д. Лук'янчиков, Б.Є. Лук'янчиков [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
[http://visnyk-psp.kpi.ua/uk/2010-3/10%20-%203\(7\)%20-%2026.pdf](http://visnyk-psp.kpi.ua/uk/2010-3/10%20-%203(7)%20-%2026.pdf).
11. Бостанов Р.А. Использование производных доказательств в уголовном судопроизводстве России: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Рамазан Альбертович Бостанов. – Нижний Новгород, 2012. – 31 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа:
<http://www.iuaj.net/node/946>.

Анотація

Ковальчук С.О. Фактичні дані, що містяться у документах, як похідний доказ та межі їх використання у кримінальному провадженні. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню випадків, за яких у кримінальному провадженні допускається використання фактичних даних, що містяться у документах, як похідного доказу. На основі результатів аналізу теоретичних положень визначаються межі використання у кримінальному процесуальному доказуванні документів, які повністю або частково відтворюють зміст документа-

першоджерела фактичних даних, документів посвідчувального характеру і протоколів слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Ключові слова: доказ, фактичні дані, первинний доказ, похідний доказ, процесуальне джерело доказів, документ.

Аннотация

Ковальчук С.А. Фактические данные, содержащиеся в документах, как производное доказательство и пределы их использования в уголовном производстве. – Статья.

Статья посвящена исследованию случаев, при которых в уголовном производстве допускается использование фактических данных, содержащихся в документах, как производного доказательства. На основе результатов анализа теоретических положений определяются пределы использования в уголовном процессуальном доказывании документов, которые полностью или частично воспроизводят содержание документа-первоисточника фактических данных, документов удостоверяющего характера и протоколов следственных (розыскных) и иных процессуальных действий.

Ключевые слова: доказательство, фактические данные, первичное доказательство, производное доказательство, процессуальный источник доказательств, документ.

Summary

Kovalchuk S.O. The evidence, contained in the documents, as a secondary proof and limits of their use in criminal proceeding. – Article.

The article is dedicated to the consideration of criminal cases, in which evidence, contained in the documents, as a secondary proof in proceeding are allowed to use. Basing on the results of the analysis of theoretical positions, the author defines the limits of using in criminal procedural proving documents, which fully or partially reproduce the content of the document – the source of evidence, documents – certificates, and protocols of investigative and other procedural actions.

Key words: evidence, proof, primary evidence, secondary evidence, procedural source of evidence, document.

